

ДЕЛІБЕРАТИВНИЙ ПРОЦЕС ЗА ПОГЛЯДАМИ ДЖОЗЕФА БЕССЕТА

DELIBERATIVE PROCESS BY JOSEPH BASSETTE'S VIEWS

Медведська В. Ю.,

аспірантка кафедри політології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка (Україна, Київ),
e-mail: viktoriiia.medvedsk@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6817-155X>

Medvedskaya V. Yu.,

graduate student of the
Department of Political Science,
Philosophy of the Faculty, Taras Shevchenko
National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv),
e-mail: viktoriiia.medvedsk@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6817-155X>

Стаття присвячена дослідженню деліберативного процесу на основі поглядів Джозефа Бессета, які викладені в роботі вченого «Тихий голос розуму. Деліберативна демократія та американська система державної влади».

У статті автор аналізує форми, які може набувати деліберативний процес та його ключові складові: інформацію, аргументи та переконання. Акцентується увага на цілях процесу деліберативної демократії та необхідності залучення громадян у процес прийняття владних рішень, що є важливою ознакою розвиненої деліберативної демократії.

На основі поглядів Джозефа Бессета доведено, що в основі деліберативної демократії лежить діалог, що виникає між владою та громадянським суспільством.

Ключові слова: демократія, деліберативна демократія, деліберативний процес, деліберативна демократія, громадянське суспільство.

The article is devoted to the study of the deliberative process based on the views of Joseph Bessette, which are set out in the work of the scientist "The Mild Voice of Reason: Deliberative Democracy and American National Government".

In the article the author analyzes the forms that can take the deliberative process and its key components: information, arguments and beliefs. Emphasis is placed on the goals of the deliberation process and the need to involve citizens in the decision-making process, which is an important feature of a developed deliberative democracy.

Based on the views of Joseph Bessette, it has been proven that deliberative democracy is based on the dialogue that emerges between government and civil society.

Keywords: democracy, deliberative democracy, deliberative process, deliberation, civil society.

Становлення політичної системи в Україні сьогодні відбувається складно, неоднозначно. Очевидним є той факт, що після здобуття незалежності Україною, не відбулося становлення нового порядку в країні, який забезпечив би їй стабільний розвиток та необхідні демократичні зміни. Процес виходу із політичної кризи в Україні можливий за умов перманентної розбудови демократичного середовища, дієвих демократичних інститутів. Крім того, без верховенства права, розвиненого громадянського суспільства, прозорих засобів масової інформації, активної залученості громадян, демократія неможлива. Демократія – це постійний процес, а не наслідок.

Сильна демократична влада, яка б ґрунтувалася на довірі народу, його активна участь в реалізації державної політики, постійна залученості громадян, які усвідомлюють свою суспільну роль і відповідальність, у державному врядуванні, необхідна сучасному українському суспільству. У зв'язку з цим, погляди Джозефа Бессета на побудову деліберативної демократії та становлення деліберативного процесу постають релевантними для позитивних зрушень в напрямі становлення демократії в Україні.

Мета статті – комплексно проаналізувати деліберативний процес за поглядами Джозефа Бессета.

Детальна інформація щодо історії виникнення та розвитку деліберативних поглядів, часових меж виникнення терміну «деліберативна демократія», відсутня у науковій літературі. Вчені висловлюють різні думки стосовно виникнення та використання понять «деліберативна демократія», «деліберативний процес» та «деліберативний діалог».

Ми вважаємо, що американський політолог Джозеф Бессет є першовідкривачем терміну «деліберативна демократія». Зокрема, термін «деліберативна демократія» з'явився у працях Дж. М. Бессета в 1978 році під час захисту ним дисертації на тему «Деліберативний процес в Конгресі». Слідом у 1980 році друком вийшла робота Бессета «Деліберативна демократія: принцип більшості за республіканського правління», опісля світ побачив роботу «Тихий голос розуму [1]. Деліберативна демократія та американська система державної влади». У роботі «Тихий голос розуму» Джозеф Бессет присвячує чимало уваги розгляду процесу прийняття рішень у законодавчій та виконавчій системі влади Сполучених Штатів Америки. Важливо, що у цій роботі свого поширення набув термін «деліберативна демократія». Бессет детально розглядав питання деліберативного процесу, який, на його думку, був основоположним принципом демократії в американській конституційній системі [2, с. 200].

Традиційне визначення деліберативного процесу за Джозефом Бессетом звучить як «логічне міркування, за якого учасники де-

тально розглядають незалежну інформацію та інші точки зору, й у результаті намагаються самостійно визначити, що саме складає належну державну політику, а також переконати в цьому інших учасників деліберативного процесу» [4, с. 72]. Джозеф Бессет наголошує, що учасники будь-якого деліберативного процесу мають відкрито сприймати факти, аргументи та пропозиції, а також демонструвати власну готовність навчатися у своїх колег та інших сторін.

Таке розуміння деліберативного процесу призводить до виокремлення фундаментальних складових деліберативної демократії за Дж. М. Бессетом, а саме: діалогу, дебатів та дискусії.

Бессет визначає основну ціль деліберативного процесу в отриманні будь-якого загального блага або користі. Така користь має носити або національний характер (наприклад, створення дієвої системи національної безпеки), або мати місцевий масштаб (наприклад, відбудова автомобільних шляхів на певній території), або розповсюджуватись на більш широкий клас громадян (наприклад, підвищення рівня заробітних плат для трудових колективів) [4, с. 73].

Зокрема, вчений визначає особливості, які не притаманні деліберативному процесу. Дж. Бессет зауважує, що деліберативний процес передбачає будь-яке міркування в межах політичного процесу. У його роботі наголошується, що «політичний деліберативний процес обов'язково передбачає судження про істотні переваги державної політики, міркування про загальне благо – яке виступає зовнішнім для тих, хто приймає рішення» [4, с. 72]. Мова йде про долучення до дискусій з питань демократичного врядування, обговорення питань, які знаходяться в площині політики, й врешті про розуміння та прийняття позицій інших.

Бессет визначає, що деліберативний процес може набувати різноманітних виявів, а саме, виступати у формі:

- узгодженого процесу співпраці, метою якого є розробка елементів політики;
- процесу, який складається із глибоко вкорінених конфліктів щодо основних питань або принципів;
- спокійного, врівноваженого обговорення до емоційного обміну думками;
- відкритої публічної дискусії, в ході якої ведеться запис подій;
- приватного обміну думками за зачиненими дверима;
- прямого диспуту між вибраними посадовими особами або розмов між їх співробітниками [4, с. 74].

Незважаючи на різні прояви та форми деліберативного процесу, автор роботи «Тихий голос розуму» наголошує на трьох основних складових процесу деліберативної демократії: інформації, аргументації та переконання. Як зазначає

Дж. М. Бессет: «обговорення переваг державної політики вимагає як мінімум відповідального розгляду відповідної важливої інформації з політичних питань» [4, с. 74]. Наприклад, така інформація може включати основні факти, дані, ключові часові рамки в розрізі питань щодо соціальної політики, екологічних питань, економіки.

Поінформованість відіграє ключову роль у демократії. Для досягнення поінформованої участі громадян в українському суспільстві необхідно забезпечити повноцінне дотримання принципу прозорості органами влади, зокрема, створити можливості вичерпного доступу громадян до відповідної інформації (ініціативи органів державної влади, поточні проекти та заплановані стратегічні цілі уряду, і т.д.).

Згідно із поглядами Дж. Бессета, «інформація може слугувати для досягнення різних цілей деліберативного процесу» [4, с. 78]. Нижче узагальнено цілі процесу деліберативної демократії, які виокремлює вчений у своїй роботі.

1. Інформувати політичних прихильників при підготовці адміністративних або законодавчих пропозицій.

2. Політичні прихильники (або противники) можуть використовувати інформацію з метою переконання інших відповідальних осіб щодо переваг чи недоліків в межах передбачуваного політичного курсу.

3. Суперники політичного процесу можуть збирати, обробляти і розповсюджувати інформацію з метою організації підтримки або опозиції політичних ініціатив поза межами органів влади, наприклад, в засобах масової інформації, серед діячів державного і місцевого рівнів, груп інтересів або широкої громадськості [4, с. 78].

Щодо ролі аргументів як складової деліберативного процесу Джозеф Бессет зазначає, що «ті, хто пропонує нову політику, крім надання інформації про характер нагальних соціальних, економічних проблем і питань національної безпеки повинні також сформулювати аргументи, що пояснюють як такі пропозиції можуть поліпшити стан справ. Опоненти, які заперечують або не заперечують проти фактичних заяв прихильників, висувують контраргументи з метою довести, що нова політика не здатна реалізувати поставлені цілі» [4, с. 78].

Зокрема, автор резюмує, що інформація та аргументація виступають у ролі «аналітично розділених елементів деліберативного процесу» [4, с. 79].

Справді, те, якою мірою громадяни мають доступ до інформації, наскільки вони здатні й бажають дізнаватися про питання суспільної важливості, безпосередньо пов'язано із здатністю громадян наводити власні аргументи з того чи іншого питання та дискутувати в процесі деліберативної демократії [3, с. 224]. Залучення громадян у

процес прийняття владних рішень є ознакою розвиненої деліберативної демократії.

Далі Дж. Бессет зазначає про не меншу значущість третьої складової деліберативного процесу, зокрема, останній «вимагає не тільки наявності інформації та аргументів, а й їх переконливості. Таким чином, переконливість є кінцевою стадією і особливим показником деліберативного процесу. Переконливість особливо проявляється, коли під впливом інформації та аргументів учасник процесу прийняття політичних рішень займає самостійну позицію, яку він не поділяв до обговорення. Таким чином, в мисленні політичного діяча відбувається певна зміна або розвиток» [4, с. 80].

В Україні існує чимало інструментів, які притаманні деліберативній демократії. Наприклад, до деліберативних механізмів відносяться механізми деліберації у формальній сфері, такі як парламентські дебати, деліберація в органах місцевого самоврядування, громадські ради, відкриті засідання державних органів та різні види консультацій з громадськістю, та механізми, які можуть переходити з неформальної у формальну сферу (наприклад, громадська експертиза та громадський контроль). Кожен із цих інструментів своєрідно впливає на розвиток громадянського суспільства.

Усі згадані вище механізми забезпечують можливості взаємодії громадськості та органів влади. Успіх того чи того інструмента залежить від багатьох чинників, зокрема й від рівня поінформованості громадян щодо проблеми, серйозності сприйняття посадовими особами органів влади своїх обов'язків щодо розгляду пропозицій (бажання почути позицію громадян або ж лише створити видимість публічного процесу). Громадяни, які вносять пропозиції, також повинні відображувати в них обґрунтовані та змістовні питання, а також продемонструвати підтримку таких питань іншими членами громади. Очевидно, що механізми деліберації, які притаманні українському суспільству, мають у своєму складі три ключові елементи згідно із вченням Джозефа Бессетта. Проте ефективність функціонування таких механізмів не обмежується лише їх інсуванням.

Отже, організація та успішність деліберативного процесу полягає у взаємодії громадянського суспільства та органів державної влади. Доведено, що деліберативний процес вступає як інституціоналізований діалог влади та інститутів громадянського суспільства, якому притаманні раціональний дискурс, обговорення, аргументація, переконання, компроміси.

Для ефективної участі громадян у деліберативному процесі та з метою їх участі у прийнятті політичних рішення, варто забезпечити поінформованість громадськості про поточні проблеми суспільства. Громадяни мають бути готові критично аналізувати інформацію, ар-

гументувати та мати навички переконання. Ситуації, коли громадяни доводять свої погляди до державних посадових осіб за допомогою різноманітних каналів, проте відчувають, що їх аргументи не беруть до уваги при прийнятті рішень, є наслідком незрілої демократії та неналежної роботи органів влади.

Список використаних джерел

1. Deliberative Process. Режим доступу: <https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/deliberative-process> (дата звернення: 20.02.2021).
2. McLaverty P., Halpin D. Deliberative Drift: The Emergence of Deliberation in the Policy Process. *International Political Science Review*. Vol.29, No.2, 2008.
3. The Use of Deliberative Democracy in Public Policy Making Process. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/281551458_The_Use_of_Deliberative_Democracy_in_Public_Policy_Making_Process (дата звернення: 20.02.2021).
4. Джозеф М. Бессетт. Тихий голос розуму. Деліберативная демократия и американская система государственной власти. Москва: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2011. 336 с.

References

1. Deliberative Process. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/deliberative-process> [in English].
2. McLaverty P., Halpin D. Deliberative Drift: The Emergence of Deliberation in the Policy Process. *International Political Science Review*. Vol.29, No 2, 2008.
3. The Use of Deliberative Democracy in Public Policy Making Process. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/281551458_The_Use_of_Deliberative_Democracy_in_Public_Policy_Making_Process [in English].
4. Bessette, Joseph M. The Mild Voice of Reason: Deliberative Democracy and American National Government. Moscow: Russian Political Encyclopedia (ROSSPEN), 2011. 336 p.